8 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1865 ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Բ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 90

Կը հրատարակուի ամէն տարի 1. 8. 16 ի՝ 23էն։
Բաժանորդագրութեան գինը տարեկան 20 Ֆրանք։
Յայտարարութիւնները տողէն կ՚ելնեն։
Ձրի նմուշ չտպուիր։

Ծանուցումի համար պէտք ուղղակիորէն դիմել
Դպրոց երիտասարդաց Ֆախրէ առաջին վրայ է։
Յայտարարութեան տեղն է Ձիէ բազարը. թ. 35 Տէրոյենց
պ. Տաճատին խանութը։

ԿԻՒՆԿՐ ԵՒ ՆԱՄԱՆՈՒԹԻՒՆՔ

ՆԱԽՆԵԱՑ ՄԷՋ

Հրատարակութեան Տ՚ո երես 321

"Ալլաբանութեան եւ առակին կամ նմանութեան արդիւնքն ու ազդեցութիւնն է մեր բնութեան այս դերազանց արուեստը ազդի քանեցնելը գիտնալ։ Ալլաբանութիւնն մանաւանդ առաջակողմեան աչքը կառնէ՝ ուր ուրիշներուն պակասութիւնները գրած են. եւ անկէց՝ մեր աչքին առաջը դնելու օրինակներ կը հանէ։ Արդի կը ցուցընէ անոնք առանց զղուանք պատճառելու. մանաւանդ մէջ՝ հաճոյութիւն մըն ալ պատճառելով։ Ետքը երբ որ ուրիշին օրինակներովը մեր ուշադրութիւնը արթնցած կըլլայ, ալլաբանութիւնը՝ որ քիչ մը ատենի համար աչքերնուս առաջը իրրեւ մըշուշ կեցած էր, կը ցրուի. եւ բարոյախօսը մէկէն մանաւանդ երկու աչքն ալ կը դարձընէ. եւ ունեի աչքը առջեւը բերելով կըսէ.

"Փոխանակ զանուն, չքեն առակս պատմէ, (Ովթամիս)։

"Ընուդ փոխելով. զո՛ւն ես, զո՛ւն, որուն այս առակը կը դպչի. կամ աւելի համարձակութեամբ, ինչպէս որ Նաթան մարգարէն Դաւիթին ըսաւ. "Դո՛ւ ես արքայ՝ այրն այն,,. այն մարդը դո՛ւն ես։

"Ղքեաին ոչխարին պատմութիւնը ի՞նչ զարմանալի առակ մըն է։ Դաւիթ պատերազմի մը մէջ Ուրիան մեռցընել տուեր էր, անոր կինն իրեն ընդունելու համար։ "Այն առանը Աստուած Նաթանը "Դաւիթի զրկեց. եւ Նաթան քովը գալով անոր "քսաւ, քաղաքի մը մէջ երկու մարդ կար. մէկը "հարուստ եւ միւսն աղքատ։ Հարուստը շատ ոչխար եւ արջառ ունէր։ Ղքեաին միայն, մէկ "պզտիկ ոչխարիկ մը ունէր, զոր ծախու առեր "եւ սնուցեր էր, իր տղոցը հետ մեծցուցեր էր. "իր հացէն կը կերցընէր, իր խմած գաւաթէն կը "խմցընէր. եւ իր գոգը կը պառկեցընէր։ Ը"նանկ կը սիրէր, որպէս թէ իր զաւակն ըլլար։

"Մէկ մարդ մը հարուստին այցելութեան գա"լով՝ ասիկայ իրեն ոչխարներուն դպչիլ չուզեց. "ոչ ալ իրեն եղներուն, որ անոր կերակուր հա"նէ։ Ուղղ աղքատ մարդուն ոչխարը առաւ, եւ "իր հիւրին անիկայ կերցուց։

"Դաւիթ հարուստին ըրածին շատ բարկացաւ "եւ Նաթանայ ըսաւ. կենդանի՛ Է տէր. այդ գոր"ծըն ընողը մահուան արժանի է. եւ այդպէս ը-

"Նեղուն համար մեկ ոչխարին տեղը չորս տալու է, "որ աղբատին չկնայնց։

"Ըյն ատենը Նաթան Դաւիթին ըսաւ. դո՛ւն "ես այն մարդը"։ (Ի Թագաւ. գլ. ԺԲ)։

"Ո՞նչ շրջաբանութիւն. եւ ի՞նչ Թատերական հարուածմըն է սա խօսքը. "Դո՛ւն ես այն մար- "դը"։ Ըյսքանութիւնը ինչպէս մեկէն կը ցըր- ուի. Ըմպէ պէս կը ճղքուի, եւ կայծակի պէս կը փայլատակէ։ Ուստի՝ միապետութեանը ջերմ հաւատակիցներուն աչքին այս զրուցուածքը յանդուգն եւ րնացած է. երբ Թագաւորի մը ուղղուի. Եւ ԺԲ ԺԴ եւ ԺԴ դարուն առաքելոյն՝ Լաֆնաքենինեբուն հետ բռնապետութիւնը մակագրով գրուածոյն հեղինակը կըսէ. "Թէ որ չգիանայինք որ "Նա- "թան Ըստուծմէ ներշնչեալ անձ մըն է, այս յան- "դգնութեանս արժանի եղած անունը տալու պի- "տի չուարէինք"*։

"Ժէ գարուն մէջ Լուդովիկոս քարոզիչ մը, գու- "ցէ վառասէր ալ,... եղէոնական յանդգնու- "թիւն մը ունենալ Վերսալի ժառան մէջ այս "դուռն էս այն մարդը խօսքը ուղղակի պատշաճե- "ցընելու։... Պալատականներն ապշելով եւ "անհանգստութեամբ Թագաւորը կը դիտէին. "բայց Լուդովիկոս ԺԴ՝ բնաւ յուզմունք մը չը "ցուցուց. եւ միայն սա՛ նշանաւոր խօսքը խօսելը "հերիք սեպեց, "Քարոզէ մը ինձի ինկած բա- "ժինն առնելը կը սիրեմ. բայց չեմ սիրեր՝ երբ "ուրիշ մը նոյնն ինձի տայ"։ (Ռօպեր. ԺԴ եւ ԺԴ եւ ԺԴ դարուն առաքինեբուն Լաֆնաքենինեբուն հետ բռնապետութիւնը. տպ. Ռուէնի 1825։ Ըսկսած խօսքէ վերջ պետութիւն։ Հատ. Ը. եր. 218)։

"Լուդովիկոս ԺԴին ըսածը խիստ խօսք է. բայց ի՞նչ։ ԹԷ՝ Թագաւոր ըլլայ՝ եւ ԹԷ՝ լկ սովորական մարդ մը, երբ քարոզէն ձեզի ինկած բաժինը կառնեմք, մեր առածը պզտիկ չափին մը ըլլալուն միտ կը դնենք. Ուստի այն Համարձակա- խօս քարոզիչը չեմ կրնար բամբասել իրեւ խռո- վայոյզ, որ Ռոնդհսեան տիկինը հրապարակաւ զըլ- խէ հանող Լուդովիկոս ԺԴին կըսէր. "Դո՛ւն "ես այն մարդը"։ Ցիշած մատենագիրս 1825 ին կըսէր ասոր համար. խռովայոյզ, եւ գուցէ փա- ռասէր քարոզիչ։ Փառասէր. բայց ի՞նչ բանի,

Շարունակելի

ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆՔ ՀԸՅԱՑՑ

Շարունակութիւն։ Տե՛ս երես 322.

Ցրիդոր Ա՛ակուեցի կաթուղիկոսին օրն այլապ- կիք հայրապետական աթոռէն ծանր տուրք պա- հանջելու եկան. կաթուղիկոսն ասոր չկրնալվդի- մանալ՝ Ըրիստակէս անուն վարդապետ մը իրեն գործակալ ընտրեց. եւ գործունէութեանը հաւնե- լով որոշեց որ իրմէ ետքը անիկայ կաթուղիկոս ըլլայ. եւ հետեւարար նոր անուն մը յատկացուց անոր՝ ուրիշներէն զատուելու համար. եւ կոչեց ա- թոռակալ սուրբ աթոռոյն՝ եւ եպիսկոպոս Ներսէսի- նի։ Ըյս երկու անուանց նորութիւնը նոր խռո- վութեան եւ շփոթութեան առիթ եղաւ. որով- հետեւ առաջուց ի վեր այս անուններուն նոյն իսկ կաթուղիկոսը կը հասկըցուէր։ Ըյս աթոռակալ- ները իրենց կոչման նայելով կաթուղիկոսի քանի մի գործերու ալ ձեռք զարկին. ո՛չ միայն կաթո- ղիկոսական կոնդակներու մէջ կըստորագրէին, այլ եւ իրենց անունովն ալ կոնդակ կը հանէին, եւ կուզէին որ բուն հայրապետական կոնդակներուն հաւասար բռնուի։ Ժողովուրդն ալ այսպիսի բա- ներով կամ բուն կաթուղիկոսն օրն ըլլալը չէր ճանչնար, եւ կամ մի եւ նոյն ժամանակ մի եւ նոյն աթոռոյ վրայ երկու կաթուղիկոս կենալ կը կար- ծէր։ Աթոռակալներն ալ երես առնելով երբեմն իրենց մեծ եւ անօրինակ արտօնութիւնը քիչ կու- գար իրենց. եւ այլազգի իշխաններ իրենց կոնակ

* Մենք ո՛չ Ժիրարտէնի գիտողութեանը կը հաւնիմք, եւ ո՛չ Պ. Ռօպերին. որ յիշած գըր- քին հեղինակն է։ Առաջնոյն չեմք հաւնիր. վասն զի այսպէս զրուցուածքներու չհաւնիլը միապետութեան կուսակիցներուն յատուկ չէ՛. եւ մենք աղեկ գիտեմք՝ որ Ժիրարտէնի կու- սակիցներն ալ մեր այս բանագատութեանցը չեն հաւնիր. Թէպէտ ո՛չ Ժիրարտէն միապե- տ՝ եւ ո՛չ անոր կուսակիցները միապետական։ Ռօպերին ալ չեմք հաւնիր, որ Թագաւորնե- րուն առաջը անաչառութեամբ ճշմարտութիւնը խօսողներուն համար յանդգնի ըսելէն զատ բառ կը բընարէ։ Խեղճ են Թագաւորները՝ երբ գոնէ առակով ըլլայ՝ ճշմարտութիւնը իրենց ա- կանջին հասցընող մարդ չունենան քովերնին։ Ա՛յն ատենը հաւասարակութիւնը նոյնն ընելու ճամբան կը գտնէ, երկու կողման ալ վնասով, եւ աշխարհս այսպիսի վնասներէն ազատելու ջանացողը, Թէ՛ եւ իր կենացը վտանգն ալ աչքը առնէ, չէ՛ Թէ յանդուգն, այլ արի՝ եւ մարդկային ազգին երախտաւոր անուանելու է։ եւ այս կղզիանս արժանի՛ է Նաթան, Թէ՛ եւ աստուածազգեցիկ մարգարէ մը չըլլայ։ (Ծան. Թարգ.)։

առնելով բուն կաթուղիկոսը կը վըռընտէին. եւ իրենք կաթուղիկոս կըլլային։

Այսպէս բան մը պատահեցաւ Գրիգոր Ա-կուսեցի կաթուղիկոսին եւ անոր աթոռակալ Ըրիստակէս վարդապետին հետ, որ զօրանալով կրցաւ կաթուղիկոսն աթոռէն վռընտել, եւ Հայրապետական իշխանութիւնն ինք բանեցընել։ Այս եղաւ 1460 թուին։ Ասոնք տեսնելով կաթուղիկոսարանի վարդապետներուն մէկը՝ Յարգիս անուն, սուրբ Լուսաւորչին աջը գաղտուկ մը Նչմիածինէն վերցուց առաւ Դավրէժ տարաւ. եւ հոն Ա՛ինհանշահ Պարսիկ իշխանին գալուն կըսպասէր, որ անկէց հրաման առնելով կաթուղիկոս ըլլայ. ազգին առաջնորդն ալ իրեն ընդունելի ըլլալուն վստահ էր՝ սուրբ աջը քովէն ըլլալուն վրայ. որովհետեւ առաջուց՝ ի վեր այն սուրբ նշխարը կաթուղիկոսին քովը կը մնար։

Ղեմամարայ Օ՛աքարիա կաթուղիկոսը տեսնելով որ Նչմիածնի կաթուղիկոսութիւնն իրարու ձեռքէ կը յափշտակին, խորհեցաւ որ երկու աթոռը կըրնայ այս առթիւ միացընել եւ ընդհանուր կաթուղիկոս ըլլալ ազգին. եւ որովհետեւ Ա՛ինհանշահ իշխանն Պարսկաստանէն Դավրէժ երթալու համար Ա՛աստպուրականէն պիտի անցնէր, մեծագին ընծայներ առնելով անոր ճամբուն վրայ սպասեց. եւ անոր կնոջը ընծայներ տալով Նչմիածնի կաթուղիկոսութիւնը իրեն համար ուզեց։ Ա՛ինհանշահը խօսք տուաւ. եւ հետը մէկտեղ Դավրէժ տարաւ։ Յարդիս վարդապետն ալ հոն ներկայացաւ իշխանին, եւ կաթուղիկոսութիւնն ուզեց։ Իշխանն ասոր խնդիրն ալ չմերժեց. բայց ըսաւ. որովհետեւ Օ՛աքարիային խօսք տուած դտնուեցայ, առաջ անիկայ մեռ կաթուղիկոս ըլլայ՝ եւ անկէց ետեւ դուն, եւ հրաման ըրաւ որ սուրբ Լուսաւորչի աջն ալ Օ՛աքարիային տայ։

Այսկայ Նչմիածին գալով Գրիգոր Ա՛ակուեցի կաթուղիկոսն ու Ըրիստակէս վարդապետը մէկէն անկէց վռընտեցաւ, եւ կաթուղիկոսութիւնը ձեռք առնելով Յարդիս վարդապետն ալ Նչմիածնի եպիսկոպոս կոչմամբ իրեն յաջորդ ձեռնադրեց։ Բայց Գրիգոր կաթուղիկոսը եւ Ըրիստակէս աթոռակալ վարդապետը չէին հանդարտած. իրարու հետ հաշտեցան. եւ նըբ Ա՛ինհանշահ իր Հասան Ալի անուն տղան Ղարաճուան ձգից եւ Շիրազու ապստամբները զսպելու երթալով հոն ուշացաւ՝ ատոնք Հասան Ալի իշխանին գացին. եւ Օ՛սքարիայի համար ամբաստանութիւն ըրին, որպէս թէ ազգին թագաւորութիւնը վերականգնել եւ ինքը թագաւոր ըլլալ կուզէ. եւ իրենք կատարեալ պէս հնազանդիլ եւ Տարկն անխափան տալ խոստացան։ Հասան Ալի ատոնց խնդիրը կատարելու համար պատրուակ մը գտաւ Օ՛աքարիա կաթուղիկոսէն անանկ ծանր Տարկ մ՛ուզելը՝ զոր անիկայ չէր կրնար վճարել։ Կաթուղիկոսը ասոր պատգամաւորները խոստումներով եւ ընծայներով պարապ ետ դարձուց. եւ ինք սուրբ Լուսաւորչի աջն ու սուրբ աթոռոյն զարդերէն քանի մը կոր մեծագին բաներ հետն առնելով տէր Յուսկան որդւոյ վանքը գնաց, որ Հայ սահմանը եւ Ղեմամարայ մօտ է։ Ընկէց գընաց Ղեմամար՝ եւ սուրբ աջը հոն տեղաւորեց. 1462 թուին. որով մինչեւ իր մահը՝ նոյն աջոյն իր քովն ձեալը բաւական պատճառ սեպուեցաւ ընդհանուր կաթուղիկոս ըսուելու. թէպէտ Նչմիածնի կաթուղիկոս ըլլալը միայն մէկ տարի մը քշեց. եւ հարապատ կաթուղիկոս եղած ատենն ալ՝ նոյն պաշտօնը ձգելով Ղեմամար փախած ատենն ալ՝ որ իր կաթուղիկոսութեան վերջն էր, Գրիգոր Ա՛ակուեցի հարապատ կաթուղիկոսը կենդանի էր։

Ասոր մահուանէն քիչ մը ետքը Գրիգոր կաթուղիկոսն ալ վախճանեցաւ. Ըրիստակէս եւ անկէց ետքը Յարգիս յաջորդեցին. երկուքն ալ իրենց նախորդէն կաթուղիկոսցու ընտրուած ըլլալով ազգին հարցընելու կամ ժողով ընելու պէտք չեղաւ։ Յարգիս ալ իրեն յաջորդելու համար Նչմիածնի եպիսկոպոս ձեռնադրեց Յովհաննէս վարդապետ անուն մէկը. եւ սուրբ Լուսաւորչին աջն ալ վարպետ հնարքով մը Ղեմամարէն Նչմիածին բերել տուաւ, 1477 թուին։ Այդ Յովհաննէս Նչմիածնի եպիսկոպոսը չկրցաւ կաթուղիկոսութեան յաջորդել. պատճառը չըսեր պատմութիւնը։ Յարդիսէն ետեւ կաթուղիկոս եղան կարգաւ Ըրիստակէս, անոր փոխանորդը Թադէոս, Նղիչէ, Օ՛աքարիա, Յարգիս, Գրիգոր ԺԱ՛. երորդ, որուն վախճանը 1541 ին պատահեցաւ։ Ասոնց ընտրութիւնն ինչպէս ըլլալը յատուկ պատմուած չըլլալէն կրնամք իրաւունք մը ունենալ գուշակելու թէ իրենց նախորդներէն ընտրուելնուն կամ թէ իրենց նախորդին օրովը իրենց յաջորդ ճանչցուած էին, որով ասոնց ընտրութեանը համար ժողով պէտք չեր ըլլար։

Գրիգորի յաջորդեց Ստեփաննոս Աղմաստեցի, յաջորդելուն եղանակը իր նախորդներուն պէս անյայտ։ Վեց տարի կաթուղիկոսութիւն ընելէն ետքը գաշած նեղութիւններուն եւ հարստահարութիւններուն չկրնալով դիմանալ՝ իր տեղը կաթուղիկոս ըրաւ Ա՛իթեխէ Վերատացին։ Հռոմ ուխտի երթալէն ետքը 1551 ին նորէն Նչմիածին դար-

ձաւ. եւ Մ՛ըսաւ Կաթուղիկոսը անկէց առաջ պատմուն ու աստիճանը դարձեալ անոր գարձուց։ Ու անոր վախճանէն ետքը նորէն կաթուղիկոս եղաւ. եւ 1556 թուին Խարսեղ վարդապետ մը իրեն աթոռակից ընտրուց. որով իրմէ ետքը կաթուղիկոս ըլլալու իրաւունք կուտար անոր. բայց Խարսեղ՝ անկէց առաջ վախճանեցաւ. ուստի՝ անոր յաջորդ եղան կարգաւ Պրիգոր ԺԲ. Ատեփաննոս Ը. եւ Թադէոս Ի. որ իրեն փոխանորդ ըրաւ Ղուկաս վարդապետը. եւ ինք վախճանեցաւ 1584 ին։ Ընծից ալ ինչպէս ընտրութիւնը յաւտակ նշանակուած չէ։

Հարութիւն։

ԺԱՐՒՒՆ ԴԱՆԻԷԼ

— Մեր երկիրն ալ ճիշդ մի եւ նոյն կարծիքներն ունին. պրուցեց Յակոբէն. եւ ետքի ժամանակներս ասոր վրայօք նորօրինակ ալ բան մը անցաւ։

— Ո՛չ. սուրիկայ պատմէիր։

— Դուրնէի շրջականերէն չարաճիրտ գեղացի մը, ինչպէս որ ամէն երկրի մէջ գժբաղդաբար մէկ քանի հատ կը գտնուի, ստակի կողմէ նեղը մնած ըլլալով, նզովից արմատին մէկը զբրուցեց անոր որ եթէ ֆրանմասոն ըլլայ՝ շուտ մը կը հարստանայ։ Ասոր յաւելցուց. Հոգիդ վըտանգի մէջ կը դնես։ Գեղացին գիտէր ֆրանմասոններուն սատանայի հետ հաղորդակցութեան մէջ ըլլալ կարծուելնին. սակայն անտարակոյս խորհելով որ հոգին քիչ մը ետքը կը հոգայ՝ ցուցուած հարստութեան ձամբան փորձել որոշեց։

Դուրնէ եկաւ, եւ լուռ մնաւ կը պտըտէր՝ որմնադրաց նիստ կազմած շէնքին առաջները՝ նախանձու նայուածք նետելով վրան։ Յետոյ մօտ գինետուն մը մտաւ, եւ գարեջրոյ բաժակը պարպելով կը հարցընէր գինեպանին թէ այն քնաքարանին մէջ ինչ կ՛ընեն։

— Ըզատ — որմնադրութիւն կ՛ընեն հոն. պատասխանեց գինեպանը. խեղճատակը. եւ սոսկալի բաներ կ՛ըլլան հոն հարկաւ. վասն զի ամէն հեզ նիստ կազմելնուն եթէ երեսուն հոգի մտնեն՝ միայն քսան եւ ինն դուրս կ՛ելլեն։

— Իմնչ. հարցուց գեղացին խռովելով։

— Լա. պատասխանեց գինեպանը խորամանկութեամբ ձայնը ցածցընելով. ամէն ժողովները նուն՝ մէկը կը սպանեն։ Տէս ասկա կը մըտնեն. համրէ։

Գեղացին քսան ու չորս հոգի համրեց, եւ քան մը չ՛ըսաւ անոնք ներս մտան ալ նէ. ըսկըսաւ խորունկ խորհուրդի մտմտալ։

Քառորդ մը ետքը գինի մըն ալ ուզեց, եւ ըսաւ. — Ըզան շատ կը կենաձի։

Խորհրդարանին վրայ կը խօսէր։

Գինեպանը մարդուն քթէն բռնած ըլլալուն զուարճանալով՝ պատասխանեց. — Ըսոսը ալ՝ կենալուն համար ժամ մը միայն կը կենան։

Հինականն սպասել միտքը դրաւ, ու նորէն խոր լռութեան մէջ ընկղմեցաւ։

Որմնադիրք նշանել սկսելնուն պէս՝ աչքերը բացած սկսաւ համրել, եւ քսան երեքէն ետքը դուռը գոցուելուն պէս (վասն զի հսկողն ներսը կը մնար ամէն բան կարգի դնելու համար),

— Իրաւ իրաւ մէկ հատը մնացուցեր են։ ըսաւ։ Ասոց ադգէ ինչ շահ կայ։

— Փորձ մըն է. կ՛ըսեն որ այն բանը գործադրողը մեծագումար ստակ կը ստանայ։

Գեղացին վճարեց ու ելաւ։ Խորագէտ էր. ուրիշ դուռ մը գտնելով որմնադրաց գլխաւորներէն մէկուն տունն հարցուց, եւ շուտով գանիկայ տեսնել գնաց։ Գտաւ, եւ ըսաւ.

— Պարոն. ձենէ ըլլալ կը փախչիմ. որովհետեւ ստակի կարօտ, ուստի եւ ամէն բանի պատրաստ եմ։ Կը պատմեն թէ ամէն մէկ նիստերնուդ մէկ հոգի մը կը սպաննէք ներ. ադգէ ալ ետ չեմ քաշուիր, եթէ վաստակ կայ։

Խօսակցութեան այս տեսակ սկզբնաւորութեան մը վրայ որմնադիրը քիչ մը զարմացաւ. եւ նզովներն ալ գուարճացընելով ուզելով՝ գեղացւոյն ըսաւ.

— Հաթաթ օրը ժողովք ունիմք. արեւուն մարը մտնելու տեսնն եկու գիս տես. այն տեսն կրնամ ըսել թէ կրնաս ընդունուիլ թէ ոչ։ Այլ առ այժմ գրէ սա տեղ քու եւ գեղիդ անունը։

Ու որմնադրական մեհենադրոշմներով լեցուած նամակի մը վերի կողմը ցուցուց։ Հինականը գրել չը գիտնալով բերնով զրուցեց անունն ու տեղը։

Որմնադիրք հաճելցան զուարճանալ այն անձով որ շաբաթ օրը ճիշդ սահմանեալ ժամուն եկաւ. խորհրդարան տարուեցաւ. աչքերը կապած՝ ներս առին, յետոյ տաճարին մէջ տեղը կեցուցին, ուր միայն գիւղաքաղաքացիներ ու ձրագ-

ներ տեսնելով զարմացաւ. ինչու որ անակնկալ բաներ տեսնել կը յուսար: Հարցուցին թէ որմէ նպիր ըլլալ կ'ուզէ. պատասխանեց . . Հա. Թէ հոգին ծախելու կը զիջանի՞. պատասխանեց թէ՝ միայն տասը տարուան համար. Թէ մարդ կը մեռցընէ՞, պզ գինէն կախումն ունի պատասխանեց:

Ան տեղն հարցուցին Թէ որչափ տակ կը պահանջէ:

— Ինձի վեց հազար ֆրանք պէտք է. պատասխանեց նա:

— Պիտի չի կրնամք համաձայնիլ. ըսաւ որմէ նպիր մը: Իւրաքանչիւր սպանման համար մեք երեք հարիւր ֆրանք կուտամք:

Այս խօսքերն ըսուած տեղն՝ եղբօր մէկն ալ այն դին ոսկիներ կը խօսեցընէր զգեղացին առաւել եւս գրգռելու համար:

— Դուք ալ իշուԹիւն են. ընդհատեց Պ. Կընօ:

— Ընտնկ է նէ երկու հոգի կը սպաննեմ քսան նորընծայն: Ես վեց հազար ֆրանքի կարօտութիւն ունիմ:

Որմնադիրը զանիկայ իրրեւ կատաղի մէկը նըկատել սկսան: Խմցուցին եւ գինովցուցին, առանց անկէ ընդդիմութիւն մը կրելու: Յետոյ կառք մը գրին՝ փորձել պատճառելով, եւ առին տունը տարին: Հետեւեալ առաւօտուն կառավարութեան խմաց տրուեցաւ, որ ամբարտաւան գեղացւոյն աղդ ըրաւ որ խելքը տուն կանչէ. որովհետեւ աչքերնին վրան է:

Դէկ զատ բան մ'եղած չի կայ: — Բայց խոստովանելու ես որ շատ աղէկ բան մը չէ այնպէս ընկերութենէ մը ըլլալը՝ որ այն կատաղւոյն ունեցածին պէս կարծիքներու տեղի կուտայ:

— Բայց, պարոն, եթէ մեր քեզ ընդունած տեղը միայն խորհրդարան մտար՝ քիչ բան գիտնալու ես: Արդարադատութիւնները գիտնալ պէտք է: Օրինակի ազատաս. ահա Ըստուծոյ պատուիրանացը ներհակ՝ մէկ քանի խորհրդարանաց պատուէրները.

Ի՛նչ որ կ'ուզես նէ այն պահէ.
Բոլորովին այդ քու ձեռքդ է:

Որմնադրական երդումդ չաբես,
Անոնց համար միշտ ազատ ես:

Կիրակի օրը այն ըրէ
Ինչ որ կամացդ հաճոյ է:

Դառայէ Մեծ—Արհեստին.
Յայնժամ չի կայ վտանգ քո կեանքին:

Սպանութիւն դիւ Թող մի տար
Որմնադրաց մէջ եղբայրաբար:

Տրփանացդ մէջ զգուշացի՛,
Գայթակղութիւն ակընայտնի:

Անիրաւ բան եղբարց մ'ը՛ներ,
Նոցա չարիք մի՛ հասցըներ:

Անխնդրութեամբ դուրս չի հանես
Բնաւ մէկ բան մը գաղտնիքներնէս:

Ուրիշի սեր չի վերդնես,
Մանաւանդ երբ ժողովքին ես:

Մի՛ նախանձիր եղբարց բարւոյն.
Նոյնէ ըլլաս դու բարեմասն:

Ես ուրախ եմ, շարունակեց ծխավաճառը, որ այդ բանաստեղծութեանը չես ախորժիր: Նաեւ այնպէս բաներ անցաւ որ դուգնոցաւոր չ'ըլլալուս վրայ ունեցած ուրախութիւնս կը կրկնապատկէն: 1815էն ի վեր խառնակութիւն մտաւ եղբարց մէջ. խորհրդարանաց շատը գաւաճանութեանց բոյն դարձաւ. մէկ քանին ալ հրամայեալ գաղտնի ընկերութիւններ կազմելնին ձգելով՝ արգելեալ գաղտնի ընկերութեանց փոխուեցան: Կան ալ որ վէնպա եղան:

— Ի՞նչ ըսել է այդ բառը. հարցուց Ժաքմէն:

— Ըլլազդի բառ է, եւ գարպոնարիներուն խորհրդարանը կը նշանակէ: Հոն աւելի գէշ է. դաւ նիւթելու համար կը ժողվուին միայն. եւ ես շատ որմնադիրներ կը ճանչեմ, որոնք երգին ըսածին պէս ապուշ ըլլալով գարպոնարիներուն կարգը մտան, ուր եթէ ոճիրներ չի գործեն՝ յանցանքն իրենց չ'ըլլար. վասն զի պէտք է որ մեծերնուն բացարձակապէս եւ կուրօրէն հնազանդին:

ՏԻՂԵԿԱԳԻՐ ԸՄԲՆՈՑՆ ՀԱՅՈՑ

ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ

ԱՑԺՄԵԱՆ ՎԻՃԱԿԻՆ ՎՐԱՅ

Հրատարակութիւն Տ՛ս եղեալ 324

Տետրակին արդէն հեղինակը կը կամի որ կրօնական ժողովը սուրբ աթոռը բարեկարգէ ։ Ըրդ՝ բարեկարգելը կանոններով կըլլայ , եւ կանոնը՝ օրէնսդրութեան գործ է . օրէնսդիր եղողն ալ որի վրայ օրէնք եւ կանոն պիտի դրուի նէ անոր վրայ իրաւաբանութիւն եւ հեղինակութիւն ունենալու է։ Ըրդ՝ Կոստանդնուպոլսոյ գտնուած եկեղեցւոյ վարչութիւնը կաթուղիկոսական աթոռոյն վրայ հեղինակութիւն մը չունի ո՛չ քաղաքականապէս , որովհետեւ սուրբ Էջմիածնին Ռուսաց տէրութեան երկիրներուն սահմանին մէջն է . եւ Ռուսաց տէրութիւնը Կոստանդնուպոլսոյ ո՛չ սահմանադրութիւնը կը ճանաչէ եւ ո՛չ ըստ այնմ կազմուած ազգային վարչութիւնը , որուն հեղինակութիւնը նոյն իսկ Տաճկաստանի մէջ ամէն տեղ ըստ պատշաճին ճանչցուած չըլլալուն հաւաստիքը ամէն ատեն կը տեսնենք , եւ Կոստանդնուպոլսոյ մէջ անգամ՝ որ նոյն վարչութեան կեդրոնն է , ազգային տուրքը վճարել տալու խօսքը չկրցաւ անցունել։ Ի՞նչ կըսէ Պ . Ղարէգեանը , երբ քաղաքական ժողովոյ՝ կամ վարչութեան այսօրուան օրս զօրաւորագոյն գըտնուած ժողովոյ անդամներուն մկրիկ մկրիկ հրաժարիլը կը տեսնէ . երբ լրագրոյ մէջ ալ կը կարդայ որ մեացեալներն ալ լաւ մ՛ընելու կարողութիւն չունին ։ Ի՞նչպէս կը վստահի այսպիսի վարչութենէ մը սուրբ աթոռոյն անկարգութեանը համար ճար մը բընտրել։ Այս խնդրոյս մէջ քաղաքական ժողովը դիտմամբ խառնեցինք , վասն զի ինչպէս ըսինք՝ վարչութեան զօրաւորագոյն մասն է . ասիկայ կրնայ իրեն ինկած գործերը իր ձեռնհաս եղած կերպերովը տնօրինել՝ կրօնական ժողովոյն բան մը չհարցուցած . երբ կրօնական ժողովն առանց ասոր համաձայնութիւնն առնելու բան մը չկրնար ընել . միայն վճիռներ կուտայ եւ կարձանագրէ ։ Պէտք է պատկատ ներկայ , թէ որ անոր մէջ ալ խարդախութիւն մտնելով ապագայ սերնդոյ ալ իրրեւ սուտ պատմութիւն աւանդող՝ բոլորովին անպիտան չըլլան նէ ։

Այլ դիցուք թէ կրօնական ժողովը քաղաքականին ազդեցութենէն ըստ ամենայնի ազատ՝ կանոն դնելու ձեռք զարնէ , այսու ամենայնիւ՝ թէ՛ սուրբ Էջմիածնի հայրապետական աթոռը ի խոր անկարգութեանց ընկղմած ըլլալը , անիկայ բարեկարգելու ձեռնամուխ ըլլալը՝ իր ջանին ու սահմանը չգիտնալով յանդգնութիւն գործել է ։ Մէր որ հեղինակութիւն եւ իրաւասութիւն կայ՝ այն տեղ իրարմէ բարձր ու ցած աստիճաններ կըլլան որ նուիրապետութիւն կըսուին . եւ հեղինակութիւնը չէ թէ վարէն դէպ ի վեր , այլ վերէն դէպ ի վար կը բանի . այսօր գուն ինծի կանոն դիր , վաղն ալ ես քեզի կանոն դնեմ ըսելը ծաղրական բան մը կը դառնայ ։ Ասոր համար է որ՝ լոկ մարդկային իշխանութեամբ գրուած կանոնները հաստատուն եւ մշտատեւ չեն ըլլար , եւ բնիկ լու համար բռնութեան կը կարօտին . վասն զի մարդիկ՝ երբ գերազոյն էակէ մը կախում ունենալին աչքի առջեւ վիրնայ , անկէն ալ իրարու հաւասար կըլլան . մէկը մէկալին վրայ իշխելու եւ կանոն դնելու իրաւունք չունենար ։ Հաւասարութիւնն այս պարագային մէջ միայն ուժի տարբերութիւնով կաւրուի . անոր համար մարդկային կանոնը միայն բռնութեամբ կը քալէ ։ Ու թէ որ կրօնական ժողովը եկեղեցական նուիրապետութեան կարգին մէջ զինքը առաւելագոյն ուժ ունեցող մը կարծէ նէ՝ կրնայ այն կարծեցեալ համեմատ յանդգնութիւն մը ընելով օրէնք դնել . բայց իրաւունք չունենալով տեւողութիւնն ալ կարճ կըլլայ . իշխանութիւնը կամ բոլորովին դադրի կամ ուրիշի ձեռք անցնի նէ՝ օրէնքին ալ տարին կըլլծնայ ։ Ա՛շատեւ օրէնք մը դնելու համար՝ կաթուղիկոսի նախագահութեամբ եպիսկոպոսաց ժողով մը ըլլալու է . չէ՛ թէ միայն Տաճկաստանի՝ այլ բոլոր աշխարհիս վրայ գտնուած հայ բընակ երկիրներուն եպիսկոպոսներէն եւ պատրիարքներէն եւ կաթողիկոսներէն բաղկացեալ ։ Ասիկայ կը բաղկացընէ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ ուսուցանող մասը . ասոր յատկացած է եկեղեցական բարեկարգութեան կանոններ եւ օրէնքներ սահմանելը ։ Պարզ քահանայներն այսպիսի ժողովի մէջ ձայն չունին , բայց եթէ պատրիարքական կամ արքեպիսկոպոսական իշխանութենէ մը փոխանորդ բեր խրկուին , որ այն առենը իրենց ներկայացուցած անձին յատկացած տեղը կը նստին . ինչպէս որ Անիկիոյ սուրբ ժողովին մէջ՝ սրբոյն Սեղբեստրոսի կողմէն Վկտոն եւ Հենկենտքահանայները եպիսկոպոսներէն վեր նստեցան ։ Իսկ Կոստանդնուպոլսոյ վարչութեան կրօնական ժողովը մեծաւ մասամբ քահանայ են . եւ տասն եւ չորս անդամէ որ կը բաղկանան՝ միայն երկուքը կամ երկուքը եպիսկոպոս են . եւ որովհետեւ այս ժողովոյս մէջ հար-

կաւ եպիսկոպոս մը գտնուելուկանոն մը չկայ, բը-նաւ եպիսկոպոս չգտնուելու ժամանակ ալ կրնայ ըլլալ. եւ եպիսկոպոս գտնուած ատենն ալ պարզ քահանայները համահաւասար կը տեսնուին եպիսկո-պոսներուն. հետեւին մէկ տեղ կը նստին, խորհուր-դի կը մտնեն, ամբաստանեալ եպիսկոպոս կամ պատրիարք կամ կաթուղիկոս ալ ըլլայ նէ՝ իրենք լոկ քահանայ ըլլալով անիկայ կը դատեն. ընդհէմ վճիռ կուտան. եւ դժուարին խնդիր մը ըլլայ նէ՝ ղրկեր ընդհիքնին խոպոխան խորհրդեան իմացընել եւ խնդիրը պարզելու համար խոհ խորհրդ մը խնդրել ե-խոհ՝ չէ՛ թէ եպիսկոպոսներէ եւ քահանայներէ, որ քիչ մը տանելի կըլլար, այլ քահանայներէ եւ աշխարհականներէ, որուն ամենէն աւելի աչքի ղարնող անանձնութիւնն այն է՝ որ ուսուցանող եւ ուսանող ակնկնդին իրար կը խառնէ. ուսանողն այ՝ որ է աշխարհիկ ժողովուրդը, ուսուցանողնե-րուն կարգը կը դնէ, գլուխն ոտքին կը հաւասարի, եւ ամէն կողմը գլուխ ըլլալով՝ ոտք չմնար. Ահա այս անկարգութիւններուս ենթակայ եղող կրօ-նական ժողովն է՝ որկէց սուրբ Էջմիածնի հայրա-պետական աթոռոյն մէջ մտած անկարգութեանցը դարման եւ ճար դտնել կը յուսայ Պ. Ղազարեգեանը:

Այն ալ ի՞նչպէս ժամանակ, Ընդհ ժամա-նակ մը որ նոյն սուրբ աթոռոյն գահակալը վախ-ճանած է՝ եւ տեղը ուրիշ մը դեռ ընտրուած չէ՛, Ինչպէս տեղւոյ մը համար՝ ուր կոստանդնուպոլ-սոյ վարչութեան խօսքը չլսուներ. վասն զի կառա-վարութենէն ճանչցուած չէ՛, որ միայն զկաթուղի-կոսը կը ճանաչէ համարէն ազգին գլուխ եւ ներկայա-ցուցիչ. եւ ի՞նչ բանի վրայ որ ազգին կողմէն խնդիր ըլլայ՝ միայն կաթուղիկոսին միջնորդու-թեամբ առաջարկուածն ազգին կամացը բացատրու-թիւն կը ճանչնայ: Ահա որ Պ. Ղազարեգեանին գը-րածները մարկ ըլլուէին՝ եւ ըստ այնմ գործադրու-թեան ձեռք զարնուէր նէ՝ տես թէ ի՞նչ կըլլար Սուրբ Էջմիածնի բարեկարգութեան համար շնո-ւած կանոն մը հաստատութիւն չէր կրնար գըտ-նել, որովհետեւ սուրբ աթոռը ո՛ր տէրութեան սահմանին մէջ է նէ՝ նոյն տէրութիւնն անոր հաս-տատութիւն պիտի տայ եւ պիտի վաւերացընէ: Այս շինած կանոնը՝ նոյն կառավարութեան օրի-նակ համեմատ՝ կաթուղիկոսը պիտի ներկայացընէ: Երբ՝ թէ որ կաթուղիկոս ըլլալու անձը այդ կա-նոնն ընդունի եւ անանկ կաթուղիկոս ըլլայ նէ՝ չհաստատուած եւ չվաւերացուցուած կանոն մը պի-տի ընդունի. որով հակասութեան մէջ պիտի իյ-նայ, իբրեւ հաստատուն ընդունած կանոնին հաս-տատութիւն ուզելով: Եւ այս անոր կը նմանի՝ որ 1860 ին ազգային սահմանադրութիւնը Օս-մանեան բարեխնամ կառավարութենէն չվաւերա-ցուցուած՝ պէտք էր որ Պատրիարքը ուխտ ընէր անոր հաւատարիմ մնալու եւ անոր անթերի գոր-ծադրութեանը հսկելու: Ահա որ չընդունի նէ՝ կա-թուղիկոս պիտի չկրնայ ըլլալ. որովհետեւ փակ-ւին հաստատութիւն չգտած կանոնները չընդունից, Ահա որ հաստատութիւնը քաղաքական կառավարու-թենէն պիտի ընլլայ նէ՝ առանց կաթուղիկոսի պի-տի չըլլայ. եւ կաթուղիկոսը պիտի ըլլայ հաստա-տելուն միջնորդ: Երէք նոյն հաստատութիւնն եւ կրօնական իշխանութենէն պիտի ըլլայ նէ՝ ինչո՞ւ համար խնդրելու եւ ոտք կոխելու է որ կաթուղի-կոս չգտնուած ատենը այդ կանոնները դրուին եւ ա-թոռը բարեկարգելու ելլուի: Կաթուղիկոս չեղած ատենը ո՞վ է սուրբ աթոռոյն վրայ հեղինակու-թիւն ունեցողը: Նոյն կաթուղիկոս մը դրուելու է. անկէց ետքը կրնայ Պ. Ղազարեգեանը, կամ ո՛ր եւ իցէ անձ, բարեկարգութեան վրայօք միտքն եկած միջոցները կաթուղիկոսին միայն առաջարկել, եւ ո՛չ թէ ազգին, որ այս մասին բան մը ընելու իշխանութիւն չունի: Կաթուղիկոսն իր սինոդովը այն առաջարկութիւնը քննութեան կառնու, եւ թէ որ ընդունելի եւ ազգին օգտակար գտաւ նէ՝ կայս-րէն վաւերացումը կը խնդրէ: Նայէ տեսանենք թէ կաթուղիկոսութեան բարեկարգութեանը համար ուզածն ի՞նչ է:

Հայր-Նախիլ

ՊԱՐՏԻԶՈՒԿՅԻՒ ՄԸ ՆԱՄԱԿԸՆ

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հայր-Նախիլ-ին, Տե՛ս երես 327

'Ի մամակագրին այս ըսածներէն՝ որ ինչպէս տե-սանք՝ անհաստատ բաներ են, եղբակացութիւն ալ կը հանէ, Թիֆլիզի Հայերն ընդհանրապէս՝ Պատ-րիարք կաթուղիկոսին ընթացքէն գոհ չեն եղեր. եւ նոյն պատճառաւ ալ՝ Տաճկաստանի եպիսկոպոս-ներուն վրայ աղէկ գաղափար չունին եղեր: Ընդ-հանրապէս ըսելով, մեծ բազմութիւն կը ցուցընէ ալ նէ՝ անդին գոհ եղողներ ալ կը մնան. եւ անոնց ինչպէս մարդիկ ըլլալը կը յայտնէ նամակագիրը: Հայր-Նախիլ ողջմիտ է՝ հետեւապէս ուսումնականներէ ըսելով: Ահա որ Թիֆլիզի ուսումնական ըսածները Հայոց ամատեարին խմբագիրները եւ անոնց պէս անձինք են նէ՝ մեր ամենակատարեալ վստահութեանն արժանի չեմք տեսներ գո՛նէ հետաքննութեան մասին անոնք՝ որ Երիմեան վարդապետին Իւսուսա-տանէն ձամբուելուն պատճառ եղող ձառն տպագը-րութեամբ հրատարակեցին: Ասոնց՝ հանգուցեալ սրբազանին վրայ աղէկ գաղափար ունենալն անոր

վրայ կասկած ձգել տուած կըլլայ տէրութեան առաջը. այն ալ եկեղեցւոյ միութեան դէմ կենալու մասին չէ՝ վասն զի ինչպէս կրնաւ հիչեալ ուսումնականները շատ հոգ ընող չեն այդ խնդրոյն։ Ընթերցողք ինչ ըսել ուզելնիս կը հասկընան, եւ մենք առանց ասկէց աւելին խօսելու կըսեմք թէ հանգուցեալ սրբազանին վրայ այդպիսի կասկած մը ընելն անիրաւութիւն է. անիկա թէ՛ կրօնական եւ թէ՛ քաղաքական մասին ողջամիտ էր. եւ գործերը ասոնց վկայ են. առաջնոյն համար գրքերը, երկրորդին համար՝ քաղաքական երդումը զոր ըրաւ Ռուսաց պետութեան հաւատարիմ մնալու, ինչպէս որ ամէն մարդ ո՛ր եւ իցէ պետութեան նոր հպատակ եղած առեն երդում ընելու պարտականութիւն ունի, եւ ասիկա կրօնական բան մը չըպարունակեր մէջը։ Տաճիկը եւ Հրեան՝ Քրիստոնեայ տէրութեան մը հպատակելու երդում կընեն նէ՝ տաճկութիւնը կամ հրէութիւնը ձգելու համար չէ՝ երդում ընելնին, այլ պետութեան օրինաց հընազանդելու համար, քանի որ հաւատքի եւ եկեղեցւոյ չեն դպչիր։

Թիֆլիզցւոց մեծագոյն մասին՝ հանգուցեալ սրբազանին ընթացքէն գոհ չըլլալնին կը ցուցընէ՝ թէ որ ճշմարիտ է, որ անոր վրայ ազգը ռուսաֆընելու միտում տեսած են. վասն զի ուրիշ կողմէն գիտեմք որ անոնց աւելի ծանր կուգայ այս գաղափարս. եւ Ղալաչեան գերապատիւ Սարգիս եպիսկոպոսն ալ չեն հաւնիր եւ վրան տեսակ տեսակ մեբաստանութիւններ եւ զրպարտութիւններ կը տարածեն նէ՝ զանիկայ այս միութեան հակառակ կարծելնին է։ Իսկ՝ թէ որ այս այսպէս է նէ՝ որ ուրիշ կերպով հասկընալ չներեր նամակագրին խօսքերուն կարգը, ի՞նչ պատճառ կունենան ասկէց մակաբերելու՝ թէ Տաճկաստանի եպիսկոպոսներն ալ ազգակ չեն։ Կը կարծեն ուրեմն՝ որ Հայաստանեայց եկեղեցին անարատ պահելու համար Ռուսաց քաղաքականութեան տնղեակ ըլլալը հարկաւոր պայման մ՚է. եւ թէ այն տեղեկութիւնս քրիստոնէական եւ եկեղեցական ուսմանց տիղը կը բռնէ, ինչ նամակագրին ալ ասոր հակառակ կը կարծէ՝ որ Էջմիածնի կաթուղիկոս մը՝ որ բոլոր ազգին վրայ միայն եկեղեցական իշխան ալ է նէ՝ Ռուսաստանի Հայոց վրայ քաղաքական մասին ալ մեկ մեծ ազդեցութիւն մը ունենալու է գո՛նէ ստորին կարգի պաշտօնատարներուն հարստահարութենէն ազատելու համար՝ որ խիստ բնութեարգեալ տէրութեանց մէջ ալ կրնան ըլլալ քանի՛ որ կիրքը մարդոյս վրայ իր զօրութիւնը կը բանեցընէ, կրնայ այս պարագաներուս նկատմամբ Ռուսաց օրէնքներուն անտեղեակ ըլլալով Ռուսաստանի Հայերը խնամել, Թիֆլիզցւոց ազգասիրտ եւ հեռատես ոստոմանականները՝ որ իրենց քաղաքացւոց մեծ բազմութենէն բացառութիւն մըն են, ինչպէս կրսե նամակագիրը՝ եւ այս ածականներս անոնց տալով զինքն ալ անոնց համախոհ կը ցուցընէ, կաթուղիկոսին՝ Ռուսաց քաղաքականութեանը տեղեակ չըլլալը պակասութիւն մը չեն համարիր։ Թէ որ կաթուղիկոս մը ասոնց ուզածին պես վարուելով այդ տեղեկութիւնը անպէտ սեպէ նէ՝ ինքն կըլլայ Ռուսաստանի Հայոց համար անօգուտ անձ մը։ Թէ որ այդ տեղեկութիւններն առնելու ետեւէ ըլլայ նէ՝ ինչպէս էր Հանգուցեալ Ներսէս կաթուղիկոսը, որուն կաթուղիկոսական տեսչութեանը չհասնող չկայ, եւ ազգասիրական օրինաց կատարեալ հմուտ էր, այդ ողջմիտ եւ հեռատես կարծուած թերութիւնս եւ կարճատես ուսումնականներուն աչքէն պիտի իյնայ։ Ասոնց որո՞ն է ընտրելին, ընթերցողք կը հասկընան։ Մենք Տաճկաստանէն կաթուղիկոս ընտրուիլը աւելի ազգի կուղեմք. բայց ընտրելին այնպէս մարդ մը ըլլայ՝ որ սա երեք յատկութիւնս ունենայ։ Ա. Եկեղեցւոյ վարդապետութեան եւ կարգաց հմուտ ըլլայ եկեղեցին յամբողջութեան պահելու համար։ Բ. Տաճկաստան բնակող Հայոց բարուցն ու սովորութեանց հմուտ ըլլայ՝ եւ անոնց ծանօթ եւ յարգերնին վաստկած ըլլայ։ Գ. Ռուսաստան քիչ մը երկար կեցած ըլլալով, կամ այն տեղի հետ հաղորդակցութիւն ունենալով այն տէրութեան քաղաքականութեանը — պօլէոնիայէն — տեղեակ ըլլայ։

Նամակագիրը կը խնդրէ որ ազգը Էջմիածնի աթոռոյն կառավարութեանը համար սահմանադրութիւն մը շինէ։ Ասոր վրայ առ այժմ միայն այսքան կը խօսիմք որ այդ յարգոյ անձը ազգին (որով մայրաքաղաքիս վարչութիւնը կիմանայ), նիւկայ վիճակը չգիտեր, որ արդէն իրեն համար ունեցած առհմանադրութենէնը չկրնար կոր պահել։

Վ Ե Ր Ջ

ՏՆՕՐԻՆ=ԽՄԲԱԳԻՐ ԵՒ ՏՊԱԳՐԻՉ

ՑՈՎՀ. ՊՐ. ՏՐ. ԿՐՊ. ՏԼՐՈՑԵՆՑ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

ՎԱՃԱՌ — ԻԱՆ